

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ ВЛАДНОЮ ЕЛІТОЮ В УКРАЇНІ

Розглянуто теорію прийняття політичних рішень як складову інтелектуального забезпечення ефективності державного управління. Доведено, що соціальна значущість прийняття політичних рішень останнім часом значно зросла завдяки тому, що з'явилися соціальні медіа та мережа Інтернет. Обґрунтовано, що ухвалення політичних рішень є сукупністю дій владної еліти щодо свідомої постановки і досягнення цілей у сфері державної влади. Виокремлені основні етапи в процесі прийняття політичного рішення.

Ключові слова: технології, політична еліта, політичне рішення, інтерактивність, політична психологія, блогосфера.

Dobizha Vasyl. Features of technology of political decision-making by power elite in Ukraine

The theory of political decision making is considered as a component of intellectual support of public administration efficiency. It has been proven that the social importance of political decision-making has increased recently due to the emergence of social media and the Internet. It is substantiated that political decision-making by power elite is a set of various actions regarding the conscious goals setting and achievement in the sphere of state power. There are identified the main stages in the political decision-making processor.

Key words: technologies, power elite, political decision, interactivity, political psychology, blogosphere.

У сучасній політичній науці відбувається безперервний процес пошуку оптимальної моделі прийняття політичних рішень, яка б забезпечила ефективне функціонування і прийнятність державної політики та управління, незалежно від політичної кон'юнктури та особистих амбіцій суб'єктів владної еліти.

Водночас, приймаючи політичне рішення, представники еліти мають врахувати, що індивіди, як головні агенти політичного процесу, прагнуть максимізувати свої вигоди і мінімізувати свої втрати. Тут якраз і криється суперечність, оскільки

© ДОБИЖА Василь Валерійович – кандидат політичних наук, доцент кафедри правових та гуманітарних дисциплін Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету; ORCID 0000-0002-5540-978; e-mail v.dobizha@gmail.com

представники політичної еліти діють майже так само, як ринкові організації, що намагаються розширити зону свого впливу і приймають рішення про найбільш вигідне розміщення ресурсів. Як наслідок, рішення, які приймаються в державному секторі, мають затратний і екстенсивний характер, нерідко відображають інтереси лише самої політичної еліти. У зв'язку з цим, особливо за умов недосконалого контролю з боку громадянського суспільства за діями влади, «може виникати розрив між орієнтованими на майбутнє прагненнями населення та еліти»¹.

Саму теорію прийняття політичних рішень можна визначити за А. Дегтярьовим, як політико-управлінську науку, яка вивчає на мультидисциплінарній основі механізми та закономірності публічно-державної політики, а також займається розробкою принципів і методів підготовки, прийняття та реалізації державних рішень, що встановлюють політичний курс, у визначених проблемних ситуаціях для науково – інтелектуального забезпечення ефективності державного управління².

Під технологією прийняття політичних рішень слід розуміти сукупність методів і послідовних дій суб'єктів які свідомо встановлюють і прагнуть досягнути цілей у сфері політичної влади. Першими термін «прийняття рішень» застосували американські науковці (Ч. Бернارد, Е. Стоун) в 30-х роках ХХ ст. для позначення децентралізації соціальних і організаційних процесів.

Вітчизняний політологічний словник визначає технологію прийняття політичних рішень як сукупність методів і послідовних дій різноманітних суб'єктів щодо свідомої постановки та досягнення цілей у сфері політичної влади. Технологія прийняття політичних рішень є видом політичних технологій, складовою технології політики та системи політичного управління³. Відтак ці технології можна розглядати як мистецтво політичної діяльності в умовах прийняття політичних рішень.

Спробуємо припустити, що будь-які технології прийняття політичних рішень тісно пов'язані з певними етапами політичного процесу, на яких здійснюються конкретні, сутнісно значущі політичні дії. Можна виділити три основних етапи: підготовчий, етап постановки цілей і етап їх реалізації⁴.

Для підготовчого етапу характерна ідентифікація та формулювання проблеми. Також має формуватися база даних, перелік

найбільш важливих для держави проблем («порядок денний»), а також визначатися критерії вимірювання проблеми і досягнення успіху в її вирішенні. На етапі постановки цілей розпочинається процес вироблення конкретних цілей діяльності. Державні органи управління формують мету державної політики, аналізують і порівнюють можливі варіанти вирішення проблеми, моделюють розвиток подій по кожному із цих варіантів. А на етапі реалізації цілей відбувається розширення числа учасників управлінського циклу за рахунок залучення керованих і включення механізмів зворотного зв'язку. Технології державного управління визначаються директивністю, адресністю, законністю, контролем за реалізацією рішень тощо.

За класифікацією Г. Лассуелла можна виділити в процесі прийняття політичного рішення шість етапів: 1) постановки проблеми і пошуку інформації про неї; 2) вироблення рекомендацій – пошуку альтернативних рішень проблеми; 3) відбору найкращої альтернативи; 4) попереднього переконання в правильності рішення тих, на кого воно спрямоване; 5) оцінки ефективності рішення; 6) поновлення, перегляду або скасування рішення⁵.

Центральне питання теорії прийняття політичних рішень пов'язане із владними відносинами: що і яким шляхом в результаті тих чи інших рішень отримують ті, що панують, і ті, що підкоряються. Тобто в даному випадку можна говорити про співвідношення понять «еліта – громадяни». З іншого боку, демократія участі визначає політичну участь як один з найважливіших елементів політичної системи та передбачає існування багатьох каналів впливу на процес ухвалення політичних рішень на центральному, місцевому і регіональному рівнях⁶.

При прийнятті політичного рішення важливу роль відіграють наявність повної та якісної інформації, а також форма викладу змісту політичного рішення. Воно має бути доступним і зрозумілим (наприклад, політична програма партії або програма уряду) для сприйняття різними соціальними групами. Адже технології, які забезпечують високу якість програми як за змістом, так і за мовою, зроблять неможливим досягнення потрібної мети, якщо не будуть враховувати менталітет, психологічний склад, національні традиції, в цілому культуру народу або субкультуру регіо-

нів країни, а також стиль мислення політичного класу, політиків і державних діячів.

Технології прийняття політичних рішень є видом політичних технологій, складовою технології політики та системи політичного управління. Отже, ці технології можна розглядати як мистецтво політичної діяльності в умовах прийняття політичних рішень.

По-перше, саме людське життя постає як форма прояву взаємодії політичних суб'єктів (індивідів, організацій, інститутів тощо), що передбачає постійне прийняття політичних рішень. Саме реалізація на практиці прийнятих політичних рішень, тим чи іншим суб'єктом політичної діяльності, головним чином визначає соціальний вектор функціонування суспільства.

По-друге, за реаліями сучасного життя постали збіг процесів інформаційно-комунікативної революції і глобалізації економіки (і культури, і політики), що призвело до появи інформаційного суспільства як стадії постіндустріального соціуму (в літературі це суспільство іноді називають суспільством знань). В інформаційному суспільстві політичне, соціальне, економічне і культурне життя є дедалі складнішим і динамічнішим порівняно з колишньою індустріальною епохою.

По-третє, в результаті інформатизації суспільства в динамічних і складних інституційних системах політики дедалі складнішим і відповідальнішим стає процес прийняття рішень, який відіграє ключову роль в управлінні практично всіма сферами життя інформаційного суспільства. Щоб прийняти раціональне рішення в сфері суспільного розвитку, потрібно проаналізувати десятки чинників і сотні змінних, що віднесені до функціонування держави як центру політичної системи інформаційного суспільства.

Соціальна значущість прийняття політичних рішень останнім часом значно зросла завдяки тому, що з'явилися соціальні медіа, що характеризують революцію в ЗМІ. Віртуальний простір всесвітньої павутини (Інтернету) якісно покращив політичні процеси в інформаційному суспільстві – ландшафт всесвітньої павутини сильно змінився з появою блогів. Особливість блогосфери полягає в тому, що всесвітній павутині властивий високий ступінь інтерактивності, що в просторі Інтернету від-

бувається соціалізація користувача на основі технології індивідуалізованого підходу.

Розширення сфери дії інформаційних технологій в розвинених країнах призвело до розвитку електронних урядів і електронної участі в них громадян. Це сталося завдяки збільшенню електронного інформування громадян про необхідність прийняття урядом тих чи інших політичних і соціальних рішень, розвитку електронних консультацій в ході здійснення дорадчих та спільних процесів прийняття політичних рішень і підтримки електронного прийняття політичних рішень громадянами, які беруть участь у виробленні громадської політики. Таким чином, участь громадян в електронному прийнятті політичних рішень робить вагомий внесок як у поліпшення зворотного зв'язку від суспільства до управлінських структур, так і в розвиток творчого потенціалу людини.

В умовах інформаційного суспільства дедалі більшого значення набувають соціальні мережі, які активно і масово використовуються в політичній діяльності. Так, під час президентської виборчої кампанії В. Зеленський використовував мережу Інтернет не лише для агітації, але й пропонував виборцям долучитися до обговорення передвиборчої програми. Перед парламентськими виборами його офіційний сайт пропонував можливість стати частиною команди. Для цього необхідно було подати заявку, підтвердити пошту і заповнити анкету. Також з метою ідентифікації і виокремлення своїх прихильників, розширення переконань були доступні новітні цифрові методи. Пропонувалися хештеги //зекманда, //зепрезидент, //президентслуганароду та багато інших. Можна було розмістити готові картинки в соцмережах, а саме: відеоконтент для публікацій у Facebook та Instagram, картинки для публікацій у Facebook, обкладинки на сторінку Facebook, стікер-паки у Telegram, шаблони повідомлень у Messenger/Telegram/WhatsApp/Viber6. Звісно, пропонувалися і більш звичні форми наглядної агітації – від стікерів на блокнот чи на автомобіль до стікерів на футболки, кепки і навіть шкарпетки. Також був запущений проект LIFT, де кожен охочий мав можливість знайти вакансію, запропонувати своє резюме чи ідею.

Досить показовим стало рішення Президента щодо призначення губернатора Львівщини – єдиного регіону, в якому він не

переміг на президентських виборах. В. Зеленський запропонував вибрати голову ОДА через опитування в Facebook. «Звертаюся до вас по допомогу. Зараз маємо трьох претендентів на посаду голови Львівської ОДА. Хочу дізнатися вашу думку про цих добродіїв. Що ви знаєте або чули про їхню репутацію, менеджерські та моральні якості? Та й узагалі – хто вам більше до вподоби?», – написав Президент на своїй сторінці у соцмережі. Аналогічно Володимир Зеленський запропонував п'ять кандидатів на посаду глави Одеської обласної державної адміністрації та звернувся до людей за порадою щодо вибору.

Також напередодні парламентських виборів відбулись зміни у виборчому списку партії «Слуга народу». З'їзд партії виключив зі свого виборчого списку сімох кандидатів у депутати, про трьох із яких раніше повідомляли журналісти в негативному контексті. Це стало українським «постпраймерізом» – виключення сумнівних людей після їх перевірки активістами і журналістами.

Instagram став другою соціальною мережею в Україні за кількістю користувачів – 11 млн. Попереду лише Facebook, яка має на два мільйони більше. Очевидно, що такий канал комунікації обійти неможливо. Наскільки ж успішною була інформаційна кампанія двох лідерів президентських перегонів у цій соцмережі?

За даними дослідження КМІС, яке провели на замовлення «Детектора медіа», 23,5 % українців найчастіше отримують інформацію про стан справ в Україні та світі саме із соціальних мереж. Серед тих, для кого соцмережі є топ-джерелом для отримання інформації, 33,5 % надають перевагу Instagram.

На сторінці Петра Порошенка на цій платформі – 278 тис. підписників. Тут публікують переважно його цитати на його ж фото чи відео, а також події картинки загального характеру. Фотографії зроблені професійним фотографом. Натомість Володимир Зеленський час на соціальні мережі знаходить. Він, як і рік тому, записує відео у селфі-форматі, публікує фото з пробіжок, ролики з басейну тощо. Переважають фотографії, зроблені на телефон, хоча є і професійні. Кількість підписників – 8,3 млн. І коли в Порошенка успішний відеопост може набрати 70 тис. переглядів, то в Зеленського – 3,3 млн⁷.

Зі США поширилася нова політична мода на спілкування через соціальну мережу Twitter, яку активно використовують

американські президенти у політичній кампанії для донесення своєї позиції до виборців чи висловлювання з актуальних проблем. І якщо колишній Президент Барак Обама зібрав 22 млн підписників, то на чинного, 45-го Президента США вже підписано 60 млн користувачів (для порівняння, українського президента В. Зеленського у Twitter читають 131 тис осіб). На сторінці Дональда Трампа іноді з'являються до 10 постів на добу. Така активність обумовлена тим, що в минулому він працював телеведучим і знає, як привернути увагу публіки. Трамп воліє вести акаунти самостійно, хоча деякі пости для публікацій готують співробітники прес-служби. Доходить до того, що Пентагон висловлює стурбованість надмірною активністю Трампа в соцмережах, припускаючи, що дані може використовувати іноземна розвідка.

Загалом ухвалення політичних рішень – сукупність дій різноманітних суб'єктів щодо свідомої постановки і досягнення цілей в сфері державної влади. З точки зору нормативного підходу прийняття рішень – це сукупність раціонально обумовлених дій і процедур, послідовне застосування яких сприяє висуненню оптимальних цілей і засобів їх реалізації. Поведінковий підхід ґрунтується на тому, що реальні цілі, які стоять перед людиною, занадто складні, щоб їх можна було описати за допомогою не тільки кількісних, а й якісних методів. Головна мета держави як політичного центру прийняття рішень – збереження основ суспільного ладу, суверенітету й територіальної цілісності країни. Державна політика – цілеспрямоване вирішення завдань у соціальній, економічній, оборонній та інших сферах суспільного життя, що виражає пріоритети й цінності застосування політичної влади.

Прийняття політичних рішень є одним з найважливіших об'єктів досліджень у політичній психології, а теорія раціонального вибору є найбільш часто використовуваною для пояснення процесів прийняття рішень. Основними припущеннями (нормативною) теорії раціонального вибору є те, що індивіди мають цілісний набір переваг, збирають необхідну інформацію для прийняття обґрунтованого рішення, оцінюють альтернативні дії та вибирають варіанти, які оптимально пов'язані з їхніми переконаннями та цінностями. Такі рішення, як очікується, спри-

ятимуть інтересам індивідів і тому вважаються раціональними. Однак підхід до раціонального вибору стикається з парадоксом, оскільки на практиці прийняття політичних рішень практично ніколи не базується на цих принципах. Люди непослідовні у своїх думках, використовують інформацію неправильно, надто самовпевнені у своєму виборі, не можуть адаптувати існуючі оцінки у світлі нової інформації, зробити висновки з недостатньої кількості даних. Більше того, прийняття політичних рішень, зокрема, голосування, лише слабо пов'язане з загальними інтересами. Після банкрутства моделі «повного раціонального вибору» дослідники розробили моделі «обмеженої» раціональності, які ґрунтуються на аналогічних припущеннях як теорії раціонального вибору, але визнають індивідуальні та контекстуальні варіації у процесі прийняття рішень і результатах.

Щоб компенсувати обмежену інформацію, когнітивні упередження та відсутність мотивації, обмежені моделі раціональності, такі, як поведінкова теорія прийняття рішень, описують низку когнітивних стратегій, які допомагають людям приймати «достатньо гарні» рішення: спрощення рішення, вибіркоче фільтрування нової інформації, інтерпретація інформації як функція попередніх ідеологічних схильностей, а також осмислення політичних питань за допомогою оцінок соціальних груп, залучених до рішення.

Приходимо до висновків, що алгоритм політичного рішення, як система методик певної послідовності дій з метою отримання тієї чи іншої сукупності вихідних даних певного результату, включає наступні етапи:

По-перше, уточнення об'єкта політичного рішення. Цей етап передбачає визначення суб'єкта спрямованості рішення, що приймається, з виявленням тих, кому дане рішення вигідне, та його можливих опонентів. Таке визначення необхідне насамперед з огляду на можливі труднощі щодо проходження рішення.

По-друге, виявлення незадоволених інтересів і недоліків. Передбачає врахування бажань учасників політичного рішення, що включає відповідну корекцію змісту та динаміки його впровадження. З'ясування недоліків передбачає знаходження слабких місць у структурі політичного рішення і переорієнтацію зусиль у потрібному напрямку.

По-третє, визначення кінцевої мети. Приймаючи політичне рішення, слід визначити, якого роду втілюється мета з точки зору впливу на об'єкт – стратегічна, тактична чи оперативна. Необхідно також уточнити часові параметри втілюваної мети (довгострокова, середньострокова, короткострокова). Визначаються також пріоритетність інтересів, що потребують задоволення, обов'язковість чи необов'язковість для різних учасників політичних подій, набір засобів для її реалізації.

1. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ: Генеза, 2006. 400 с. 2. Дегтярев А.А. Принятие политических решений. Москва: КДУ, 2004. 416с. 3. Політологічний словник: навч. посібник для студ. виш. навч. закл. / за ред. М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. С.711. 4. Quade E.S. Analysis for Public Decision. N.Y., 1982, P. 5. 5. Lasswell H. D. Politics: Who Gets What, When, How. Cleveland, Ohio, 1936. P. 13; Lasswell H. D. The garrison state. *American Journal of Sociology*. 1941. N46. P. 455–468. 6. Добіжа В.В. Формування політичної культури сучасної владної еліти в Україні: дис. ... к-та політ. наук: 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. Драгоманова Київ, 2008. 211 с. 7. Офіційний сайт Володимира Зеленського і команди: веб-сайт. URL: <https://ze2019.com>. 8. Президент всія Instagram. Експерти про акаунти Порошенка і Зеленського. URL: https://ms.detector.media/web/social/prezident_vsiya_instagram_politika_zalizla_na_teritoriyu_selfi_z_borschem.

References

1. Horbatenko V.P. Politychne prohnozuvannia: teoriia, metodolohiia, praktyka. Kyiv: Geneza, 2006. 400 s. 2. Degtyarev A.A. Prinyatie politicheskikh reshenij. Moskva: KDU, 2004. 416 s. 3. Politolohichni slovnyk: navch. posibnyk dlia stud. vyshch. navch. zakl. / za red. M.F. Holovatoho, O.V. Antoniuca. Kyiv: MAUP, 2005. S. 711. 4. Quade E.S. Analysis for Public Decision. N.Y., 1982, P. 5. 5. Lasswell H. D. Politics: Who Gets What, When, How. Cleveland, Ohio, 1936. P. 13; Lasswell H. D. The garrison state. *American Journal of Sociology*. 1941. № 46. P. 455–468. 6. Dobizha V.V. Formuvannia politychnoi kultury suchasnoi vladnoi elity v Ukraini: dys. ... k-ta polit. nauk: 23.00.03 / Nats. ped. un-t. im. Drahomanova Kyiv, 2008. 211 s. 7. Ofitsiinyi sait Volodymyra Zelenskoho i komandy: veb-sait. URL: <https://ze2019.com>. 8. Prezydent vsiia Instagram. Eksperty pro akaunty Poroshenka i Zelenskoho. URL: https://ms.detector.media/web/social/prezident_vsiya_instagram_politika_zalizla_na_teritoriyu_selfi_z_borschem.

Dobizha Vasyli. The Peculiarities of Political Decision Making by Power Elite in Ukraine

In the article it has been proved that elite representatives, when making a political decision, should realize that individuals, as the main agents of the

political process, strive to maximize their benefits and minimize their losses. Actually it's the controversy, because the power elite are acting in much the same way as market organizations trying to expand their area of influence and decide on the most profitable allocation of resources. As a result, public sector decisions are costly and extensive and often reflect the interests of the political elite itself.

It can be assumed that any political decision-making technology by power elite is closely linked to certain stages of the political process that undergo specific, substantive political actions. There are three main stages: the preparatory phase, the goal setting phase and the implementation phase, which is a form of political decision.

We have argued that the availability of complete and high-quality information, as well as a form of presentation of the content of a political decision, plays a rather important role in making a political decision. It should be accessible and understandable (for example, a party political program or a government program) to be perceived by different social groups. After all, technologies that ensure high quality of the program both in content and in language, will make it impossible to achieve the desired goal without taking into account the mentality, psychological composition, national traditions, the whole culture of the people or subculture of the regions of the country, as well as the style of thinking of the political class, politicians and statesmen.

It has been proved that as a result of society informatization, in the dynamic and complex institutional systems of policy, the decision making process by power elite, which plays a key role in the management and management of practically all spheres of information society's life, becomes more and more difficult and responsible. In order to make a rational decision in the field of political development, especially in the state sphere of society, it is necessary to analyze dozens of factors and hundreds of variables that relate to the functioning of the state as the center of the information society political system.

Key words: technologies, power elite, political decision, interactivity, political psychology, blogosphere.